

Käsikirja teollisuusympäristöjen inventointiin

Spade, Bengt – Törnblom, Mille: Tag hand om tekniken. Inventering av kulturhistoriska industrimiljöer. Riksantikvarieämbetet 1997. ISBN 91-7209-055-3. 75 s.

Ruotsin Riksantikvarieämbetet (RAÄ) julkaisi 1997 Bengt Spaden ja Mille Törnblomin laatiman käsikirjan kulttuurihistoriallisten teollisuusympäristöjen inventoimiseen. Kirjoittajilla on laaja asiantuntemus alalta. Spade on dokumentoinut teollisuuslaitoksia kolmenkymmenen vuoden ajan mm. RAÄ:n toimeksiannosta ja Törnblom työskentelee RAÄ:n Antikvaaris-tekniellä osastolla.

Käsikirjan tavoitteena on auttaa inventoijaa erityisesti tuotantolaitoksiin oleellisesti liittyvän prosessivarustuksen kartoittamisessa ja dokumentoinnissa. Juuri ne muodostavat ytimen teollisessa toiminnassa ja muovaavat rakennuksista nimenomaan teollisuusrakennuksia. Tämä näkyy myös käsikirjan sisällössä, joka painottuu erityisesti prosessivarustuksen ja teknisten yksityiskohtien läpikäyntiin. Itse rakennuk-

set ja aluekokonaisuudet eri toimintoihin jäävät pienemmälle huomiolle. Opas on tarkoitettu jokaiselle tutkijalle, joka on tekemisissä teollisuusympäristöjen inventoinnin kanssa, olkoon tämä sitten arkkitehti, historioitsija, kansatieteilijä tai taidehistorioitsija. Kirjan tavoitteena on toimia inventoijan yleisluontoisena perusoppaana tilanteissa, joihin tämä käytännön työssä törmää erityisesti erilaisten teollisuusprosessien koneiden ja laitteiden osalta. Kirja on tervetullut lisä inventointioppaiden joukkoon.

Kirja on jaettu kahteen päälukuun. Ensimmäisen luvun *Tekniken* kirjoittamisesta vastaa Bengt Spade ja toisen luvun *Projektet Material i industriminnen* Mille Törnblom. Spaden osuus kattaa kuutisenkymmentä sivua ja Törnblomin vajaat kymmenen. Spade käsittelee kuutta eri teollisuudenalaa: mylly-, saha-, puuverstas-, valimo- ja konepajateollisuutta. Myös sähköntuotannolle on oma laajahko lukunsa. Itselleni pisti silmään mm. paperi- ja massa-teollisuuden, kaivosteollisuuden sekä telakoiden puuttuminen. Törnblom aloittaa oman osuutensa selkeällä perusselvityksellä, mistä teollisuusrakennuksissa on kyse ja miten ne muotoutuvat. Hän kiteyttää tämän osuvasti ja muistuttaa: ”...att en industri-anläggning inte bara är ett antal byggnader, utan ett flertal konstruktioner med bestämda funktioner.” Lisäksi Törnblom käy läpi Karlholmin ruukin lancashiretakomon restaurointityön vaiheita. Restaurointityö liittyi 1992 käynnistettyyn teollisuusperinneprojektiin, jonka tarkoituksena on edistää tuotantolaitosten säilymistä mm. niihin kohdistuneiden vaurioiden luon-

nehdinnan ja sopivien työmenetelmien yöstämisen kautta.

Spaden osuuden alaotsikoini on selkeä ja johdonmukainen. Pääotsaketta seuraa yleinen johdatus käsiteltävään teollisuushaaraan, jossa luodaan katsaus sen historiaan. Tämän jälkeen eritellään kyseisen teollisuushaaran eri tuotantosuuntauksia. Tästä siirrytään varsinaiseen tuotantoprosessiin sekä sen vaatimiin koneisiin. Tietyillä aloilla luodaan myös lyhyt katsaus ammattikuntaan sekä laitevalmistajiin. Jokaisen teollisuushaaran käsittelyn lopussa on lyhyehkö kirjallisuusluettelo sekä sanahakemisto. Sanahakemistossa ilmoitetut asiasanat on lisäksi lihavoitu tekstissä, mikä helpottaa niiden löytämistä. Tämä on käyttökelpoinen tapa, mikäli lihavoitua ei koeta häiritseväksi. Spaden esitystä seuraa myös hieman laajempi kirjallisuusluettelo.

Vaikka oppaan johdannossa painotetaan, että teollisuusrakennusten inventoinnissa ei pidä keskittyä rakennusten ulkokuoriin, vaan niiden sisällä olevaan laitteistoon, koostuu oppaan kuvitus kuitenkin pääasiallisesti tuotantolaitosten julkisivuista. Itse olisin toivonut enemmän eri alojen työoperaatioiden ja laitteistojen visuaaliseen esittämiseen panostamista. Työmetodien ja laitteistojen selostamisen tekstin muodossa olisi ehkä voinut jättää vähemmälle. Tällöin kirjan tavoite kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden teollisuusympäristöjen inventointioppaasta olisi kenties täyttynyt paremmin. Tietoa ja taitoa olisi kyllä ollut. Havainnolliset kuvat myös keventäisivät tekstiä. Nyt lukijaa uhkaa paikka paikoin väsyminen ylitse-pursuavaan terminologiaan. Esimerkiksi konepajateollisuuden sanahakemistossa

termejä on lueteltu lähes 160 kappaletta, mutta yhdestäkään koneesta ei ole kuvaa. Kun asiat kuvataan tekstin muodossa on vaarana lisäksi aina tulkinnanvaraisuus. Se, että tietää prosessin kulun ja tuntee laitteistoihin liittyvän terminologian, ei välttämättä tee niiden identifioimista käytännön inventointi- ja dokumentointityössä helpoksi. Yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Kirjassa kuvatut työprosessit ja laitteistot toki auttavat inventoijaa ymmärtämään, kuinka teollinen prosessi kyseisessä teollisuushaarassa on kulkenut ja mitä laitteistoja siihen on liitetty. Tämä on ensisijaisen tärkeää, etenkin kun inventoidaan tuotantolaitoksia, joissa prosessivarustusta yhä on jäljellä.

Sähköntuotantoon liittyvien laitojen läpikäyminen puolestaan tarjoaa hyvän esimerkin selkeästä lähestymistavasta. On positiivista, että voimalaitosten rakennetta käydään läpi. Teollisuusrakennus ei ole vain yksi rakennuskompleksi, jossa teollinen prosessi tuottaa jotain. Tapaa, jolla voimalaitokset käydään läpi, olisi ehkä voinut käyttää myös muissa esityksissä. Kun rakennusten toimintojen selittäminen on lisäksi kytketty historialliseen perspektiiviin, on toimintoja helpompi ymmärtää ja hahmottaa. Myös asiaan perehtyminen on mielekkäämpää tällä tavoin kuin vain lukuisten erityistermien kautta. Tällainen esitystapa helpottaa lisäksi inventoinnin pohjalta mahdollisesti tapahtuvaa arvottamista.

Törnblomin esityksessä selostus painottuu teollisuuslaitosten erityyppisiin ja moninaisesti rakenteisiin, jotka yhdes- sä muodostavat tehtaan. Antoisaa Törnblomin osuudessa on tapa, jolla hän tavallaan kokoaa yhteen Spaden esi-

tyksen. Törnblom käy myös läpi erityyppisiä – mm. kuumuuden ja kemiallisten reaktioiden sekä mekaanisten prosessien aiheuttamia – rasituksia, joiden kohteeksi teollisuusrakennusten eri rakenteet altistuvat. Spade siis näyttää, mitä laitteita ja prosesseja eri teollisuushaaroihin liittyy ja Törnblom millä tavoin niitä tulisi entistää ja hoitaa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että teollisuusperinteen vaaliminen ei ole

eikä pystykään olemaan vain jonkin tietyn tahon käsissä. Asiantuntemusta tarvitaan monilta aloilta. Teollisuusperinteeseen läheisesti liittyvä monitieteisyys edellyttää kuitenkin yhteisymmärrystä, sitä että kaikki tahot puhaltavat yhteen hiileen eivätkä pyri kilpailemaan keskenään tai suhtautumaan välinpitämättömästi toistensa tutkimusintresseihin tai tutkimustapoihin.

Henrik Wager

Fiskars 350 vuotta – taloutta ja tekniikkaa

C.E. Carlson. Fiskars 350. Helsinki, Otava 1999.
245 s.

Prof., tekn. tri C.E. Carlson ei vastaanottanut helppoa tehtävää ryhtyessään kirjoittamaan Fiskarsin historiasta. Sen hän toteakin heti ensimmäisenä. Osoitus tehtävän vaikeudesta on esimerkiksi se, että kaksi aikaisempaa yritystä kirjoittaa Fiskarsin historiasta ovat jääneet kesken. Fiskars on aina ollut moni-

alainen yritys ja on sitä jonkin verran vieläkin. Tuotteista mainittakoon rauta, teräs, kupari, aterimet, maa- ja metsätaloustyökalut, maanviljelystuotteet, metsä- ja puutuotteet, muovi ja jopa puolijohteet ja elektroniikka. Aikajakso käsittää 350 vuotta, jonka aikana mitta- ja painoyksiköt ja rahajärjestelmät ovat useasti muuttuneet, ja kun nykyaikaiset kirjanpitomenetelmät ja kustannuslaskenta on meillä kehitetty vasta ”Soteva-ajan” aikana ja sen jälkeen, ymmärrämme, että on lähes mahdoton tehtävä analysoida Fiskarsin yritystaloutta läpi vuosisatojen.

Tuskin kenelläkään on paremmat edellytykset tähän tehtävään kuin C.E. Carlsonilla, joka on koulutukseltaan metallurgi. Hän on toiminut Fiskarsin Åminneforsin teknillisenä johtajana, professorina Teknillisessä korkeakoulus-